

Videnblad 1 nr. 04.02-42

Emne: Det åbne land

Nyt entreprenørskab påkrævet i yderområder

Nyt entreprenørskab er påkrævet i yderområderne – ildsjæle, projektmageri, foreningsliv og social kapital er ikke nok. Entreprenørskab forstås her som det, at personer skaber nye erhverv. Almindeligvis har vi fokus på, at det er enkeltpersoner, som er entreprenører og skaber egen virksomhed for at tjene penge. Dette Videnblad handler imidlertid om fællesskaber og de lokale samfund i landdistrikter som potentielle entreprenører.

De lokale samfund i landdistrikterne har tradition for at tage mange initiativer og at gå sammen om at løfte opgaver. I nyere tid har det bare ikke handlet så meget om at skabe nye erhverv og beskæftigelse, hvilket ellers synes mere relevant end nogensinde.

Udfordringen

Afvandring fra landdistrikterne og især fra yderområderne anses af mange for at være en voksende og blivende kendsgerning. Hyppigt anføres det, at der bør planlægges for lukning af landsbyer og at afvandringen i det hele taget skal planlægges til at foregå på en smidig og sober måde. At dømmen efter de fleste forudsigelser har udviklingen uden for de største byer i hvert tilfælde brug for en saltvandsindsprøjtning, hvis der skal finde udvikling sted. Det er i øvrigt tankevækkende, at nedgang i befolkningstal anses for at være afvandring i egenskab af fraflytning. Ofte kan et faldende befolkningstal i stedet dække over, at antallet af fødsler er lavere end antallet af døde (pga. alder), mens tilflytning kan være større end fraflytning. Problemstillingen er således i virkeligheden mere nuanceret, og dermed også perspektiverne for fremtiden.

En grundforudsætning, som de lokale samfund under alle omstændigheder ofte er i bekneb for, er økonomisk dynamik og noget at leve af. Mange (attraktive) arbejdspladser er tabt de senere år og udviklingen i iværksætteri på 'normal vis' kan åbenbart ikke kompensere herfor. Selv om der findes mange nye typer iværksættere – i øvrigt typisk tilflyttere – bevirker deres beskedne størrelse målt i beskæftigelse imidlertid, at der skal rigtig mange flere til, for at de gør en uomtvistelig forskel (Tanvig, 2012). Tilflytning af større virksomheder virker slet ikke realistisk.

Til gengæld er der rundt om i de mange lokalsamfund stadig en masse mennesker, der bestræber sig på at modvirke den negative udvikling, ligesom foreningslivet langt fra er dødt. Lokalt engagement, ildsjælekultur og begrebet 'social kapital' er netop fortsat en styrke i de ellers betrængte områder. Men det kniber med entreprenørskabet.

Kendetegn ved landdistrikternes styrker

Landdistrikternes styrker er: ildsjæle, projektmageri, foreningslivet og social kapital. Alle vegne møder vi ihærdige mennesker, som ønsker at gøre en forskel hver for sig eller sammen. For nylig blev det igen dokumenteret, at der i landdistrikterne er et stærkere lokalt sammenhold og interesse i at sikre f.eks. nærdemokrati end andre steder. Modstand mod systemet, og tendensen til centralisering i øvrigt, er tit en udløsende faktor for aktivitet i landdistrikterne, f.eks. i forbindelse med de to seneste kommunalreformer, hvor mange landsbyer har følt sig tilsidesat til fordel for centerbyerne. Man ønsker at vise livstegn, at blive synlig, at blive hørt. Mange projekter sættes i søen f.eks. med sikring af skole, købmand, forsamlingshus og landsbyforskønnelse i fokus.

Selv om foreningslivet historisk set har skiftet karakter og rolle fra at være mere funktionelt betinget, f.eks. omkring fælles tilvejebringelse af vandforsyning, er det i dag særligt aktiviteter i fritiden, som er omdrejningspunktet. Det er bl.a. idræt og samvær. Ligesom for projektmageriet er hver forening normalt også gearrettet til bestemte enkeltformål og sjældent f.eks. til at agere proaktivt i skabelse eller sikring af lokalsamfundets generelle og særligt den økonomiske udvikling.

Som det er i dag nu, handler det lokale virke oftest om konkrete, spontane og overskuelige aktiviteter i hverdagslivet og om de 'hurtige successer'. Succesparametre omfatter almindeligvis omfanget af aktiviteter, projekter eller foreninger, snarere end hvordan de virker ind på udviklingen. F.eks. sættesantallet af lokale foreninger op som et synonym for graden af lokal dynamik, ligesom antallet af foreninger også hyppigt gøres til en indikator på 'social kapital'. Aktiviteternes virkninger på udviklingen i et længere perspektiv står altså mest tilbage som en trossag, bortset fra at være stærke symboler for ønsker om lokal eksistens og samvær.

Et andet rum for udvikling – men man skal kunne agere i det

Vi har fået ind på rygmarven, at land styres af by og yderområderne af de store byer, med København som den førende her i landet. I den optik forudsætter udvikling som regel også såkaldte vækstcentre, og jo flere i kvantitet, jo større vækstpotentiale. Med IT, andre nye logistiske systemer med tilhørende arbejdsdeling og nye samarbejdsformer, herunder i globale netværk, er de vante relationer mellem land og by eller mellem lille og stor ikke desto mindre blevet udfordret. Relationer mellem det lokale (landlige) steds ressourcer og andre steder (på kloden) kan f.eks. skabes direkte og uafhængigt af nærmeste (stor)by.

Det betyder, at der kan udvikles nye økonomiske tiltag: at små nye erhverv f.eks. kan samarbejde med andre erhverv andetsteds, at der kan inddrages nye markeder eller oplande og f.eks. tiltrækkes menneskelige ressourcer både virtuelt og fysisk. Vi kan beskrive det som en vertikal udviklingsakse, hvor lokale initiativer kan kobles op i et globalt univers. Dermed opnås adgang til nye, langt flere og større ressourcer og udviklingsmuligheder end der ellers synes til rådighed eller 'skulle deles om' horisontalt eller inden for et givet område, f.eks. kommune, region, landsdel eller nation. Det gælder i øvrigt i by som på land.

Men det bygger på en afgørende forudsætning – nemlig kompetencer. 'Man' skal kunne se, ville og fange potentialerne. Man skal kunne identificere, omsætte, bruge og markedsføre 'sig' og bruge de stedlige ressourcer i det nye rum.

Lokal strategisk kapacitet

Man skal kunne få indflydelse og byde ind på en agenda, der ellers er anset for en ekstern virkelighed og noget alene for 'de store og stærke' økonomiske og politiske spillere. Her kalder vi det opnåelse af 'lokal strategisk kapacitet'. Lokal strategisk kapacitet er altså mere end det at arbejde med de nære forhold og skabe liv og aktivitet i det lokale hverdagsliv. Til forskel fra den klassiske ildsjælekultur, 'projektmeriet', foreningslivet og 'den sociale kapital' skal man lokalt også kunne agere udadtil strategisk set og særligt tage fat om forudsætninger for og skabelse af lokal økonomisk udvikling.

I Videnbladnr 04.02.43 belyses begrebet 'lokal strategisk kapacitet' og dets udfoldelse nærmere.

Referencer:

Hanne Wittorff Tanvig (2012) Nyt brug af land – nye landbrugere – integrerende iværksætteri i landdistrikter. Planlægning og friluftsliv 30/2012, Skov & Landskab, Københavns Universitet.

Videnblad 2

Nr. 04.02.43 Lokal strategisk kapacitet

Landdistrikternes udvikling forudsætter lokal strategisk kapacitet – men bestående af hvad og hvordan?

Et af landdistrikternes ubetingede kendetegn er en omfattende forekomst af ildsjælekultur, projektmerie, foreningsliv og 'social kapital'. 'Bottom up' som udtryk for lokal initiativtagning knytter sig også hertil. Men disse ressourcer er åbenbart ikke tilstrækkelige til at modvirke den generelle tendens til tilbagegang socioøkonomisk set især i yderområderne. Blandt hovedforklaringer er, at ressourcerne først og fremmest bruges på at vedligeholde 'det gode liv', det nære, samværet i fritiden etc., mens alt det med skabelse og sikring af selve 'udviklingen' ligger udenfor det regi. Problemet er imidlertid, at 'udviklingen' – herunder hvad man skal leve af, med mindre det handler om overførselsindkomster - mindre end nogensinde er reguleret og planlagt, så den også skal kunne finde vej til landdistrikterne og især yderområderne. Udvikling i vores aktuelle samfundsmodel forudsætter, at vi selv skal give et stort bidrag, evt. gå forrest, og være i stand til at indfange og 'downloade' de kræfter, der ellers styres andetsteds hen. Derfor er etablering af 'lokal strategisk kapacitet' blevet så vigtig.

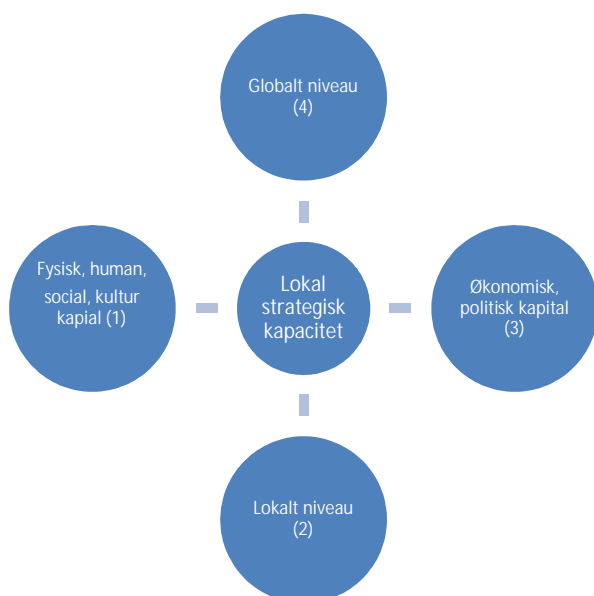
Forudsætningen for en øget lokal slagstyrke er, at alle potentielle aktiver og aktører indenfor det lokale område kommer i spil. Både de fysiske, humane, kulturelle, sociale, politiske og økonomiske kapitaler skal mobiliseres, og så vidt muligt og relevant integreres. Projektmerie, som vi kender det bedst, er f.eks. kendetegnet ved at være fragmenteret. Det er altså ikke et eller få enkeltprojekter med fritidsformål og ikke som vanligt alene 'borgere', men i princippet repræsentanter for alle kapitalerne, f.eks. det lokale

erhvervsliv, som skal i aktion. Det vil typisk kunne få form som helhedsorienterede, lokale udviklingsstrategier, se Figur 1.

Heldigvis indebærer vores aktuelle samfundsmodel også et stort rum at agere i og inddrage ressourcer fra til sin udvikling. Vi får det serveret som om kagen kan skæres forskelligt, at land og by skal dele, men det nye er, at kagen kan blive større og tilmed få en anden form. Investeringers effektivitet eller valget mellem land og by, eller mellem center og periferi, styrerellers argumenterne for manglende prioritering af decentral udvikling, men holder ikke nødvendigvis. IT, infrastrukturer i øvrigt, netværksorganisering etc. har skabt adgang til et univers af nye potentialer for alliancer, samarbejde og markeder, såfremt man evner at indgå og operere i det – det lokale/globale univers.

Det nye rums muligheder kræver således aktivering af den lodrette akse i modellen – såvel indad som udad – til fordel for det pågældende lokalsamfund. Konkret kan det f.eks. være viden, økonomi, markedsføring, erhvervssamarbejde og samarbejde med myndigheder.

Figur 1. Lokal strategisk kapacitet i det nye rum



Den lokale strategiske kapacitet er en krumtap, som både skal sikre fortsat grobund, sammenhæng, dynamik/mellem de tværgående, lokale initiativer samt interessenter og agere i feltet og rummet mellem det lokale og globale. Til sammenligning med 'den normale' måde, som lokalsamfund bl.a. via projekt-mageri og foreningsliv agerer på, ville den alene komme til udtryk ved relationer mellem boblen med Fysisk, human, social og kultur kapital (1) og Lokalt niveau (2).

At lokalsamfund kan virke på den måde, er ikke bare noget, man gør eller kan, og den rolle kan heller ikke 'bare' varetages af en (udefrakommende) konsulent- eller ekspertfunktion. Indlejring i lokalsamfundet – at det er fra lokalsamfundets midte det hele skal udspringe – er en forudsætning for fortsat læring og lokal styring.

Udvikling af den lokale strategiske kapacitet

Fortsat handler det om, at lokalsamfundet nærmest skal trække sig selv op ved håret og træde i karakter. Enkeltprojekterne og 'bottom up' skal forstærkes af lokale helhedsstrategier og evner til at trække ellers ude fra kommende kræfter ned og ind i det lokale udviklingsarbejde (af og til benævnt den neo-endogene model). Det skal også organiseres.

Umiddelbart er dettegrænseoverskridende i de vante lokale universer, hvoren sådan organisering og strategiske roller, metoder og adfærd først skal anerkendes, læres og etableres. Risikoen for at slukke de lokale projektmageres ild og dermed de grundlæggende energier er stor. Tanvig (2012) har dog vist eksempler på lokalsamfund, hvor det almindelige projektmageri er videreudviklet til også at omfatte lokalt, strategisk udviklingsarbejde med erhvervsindhold. Der har typisk været tale om en flerfaset, men evolutionær proces, hvor deltagerkredsen og organiseringen har ændret karakter, fremdrevet indefra.

I den proces er det interessant, at flere lag af aktører er opstået. Vækstlaget af projektmagere er intakt, men det 'nye' er et strategisk ledelsesslag og en større grad af bl.a. erhvervsdeltagelse. Det 'nye' ledelsesslag tager navnlig vare på sammenhænge og fælles fremdrift. Også på de politiske, økonomiske og eksterne proaktive relationer, herunder sikring af lokalsamfundets synlighed og magt. Det nye ledelsesslag er typisk organiseret til at kunne investere i den lokale udvikling. Det er m.a.o. ikke et primært lokaldemokratisk organ som f.eks. de landsbyråd eller lokalråd, der findes mange af rundt om i hele landet. Ligeså interessant er det, at der ikke er tale om direkte styring og regulering af de konkrete, lokale aktiviteter – så ville ildsjælekulturen heller ikke fortsat kunne blomstre. Der er snarere tale om 'kulturstyring' (Bang/Hansen, 2005), eller det som de mange forskellige kræfter kan samles om værdimæssigt og dermed give de mange, spontane dynamikker en mere fælles retning, synergi, og langsigtet effekt på udviklingen samlet set.

Metodeudvikling og afprøvning i praksis

I to forskellige aktionsforsknings-projekter er det formålet at undersøge, om lokal strategisk kapacitet og entreprenørskab kan opbygges i en læreproces, og om metoder kan udvikles til videre anvendelse. Det ene har særligt til formål at etablere nye erhverv med lokale fællesskaber som entreprenører. Ellers er skabelse af nye erhverv (iværksætter) jo betragtet som enkeltpersoners initiativer til fremme af egne forretninger. Det pågældende aktionsforskningsprojekt hedder 'ØSE – Øsamfund som sociale entreprenører' og foregår på tre småøer (Hjarnø, Orø og Sejerø). Det andet aktionsforskningsprojekt handler om etablering af lokale strategiske kompetencer (både organisatorisk og indholdsmæssigt) i fem lokalsamfund i yderområder, kaldt 'Fem viser vejen - fra småprojekter til lokal udvikling' (Fur, Gedser, Lundby, Rødding i Salling og Vestervig). Begge projekter foregår i tæt tværgående samarbejde mellem de lokale aktører og undertegnede og følges af de bevilgende instanser (Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter samt Småøernes Aktionsgruppe/EU).

Vi har allerede gjort os mange erfaringer inden udløbet af projektperioderne (hhv. sommer 2014 og foråret 2015). Kultur, traditioner og også bekymring for at skulle gå forrest med nye tiltag på fællesskabets vegne gør sig gældende. Spørgsmål om repræsentation bliver derfor centralt at finde svar på, ligesom synliggørelse af gode eksempler på potentialerne er oplagt.

Referencer:

Henrik Paul Bang & Anders Peter Hansen (2005): Borgerinddragelse gennem kulturstyring i Kgs. Enghave. I Henrik P. Bang; Torben B. Dyrberg & Jens Hoff (red.) Magtens nye ansigt. Netværkspolitik, kulturstyring og ny elitisme. Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Hanne Wittorff Tanvig (2012): Projekter og lokal udvikling i yderområder. En analyse af ti projekter med succes. Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter.